

Prawo autorskie w działalności naukowo – dydaktycznej

Najważniejsze aspekty prawne

W związku z tworzeniem materiałów do kształcenia zdalnego, należy pamiętać o kilku podstawowych zasadach w przedmiocie tzw. dozwolonego użytku w działalności edukacyjnej i naukowej. Ramy prawne korzystania z cudzych utworów przy tworzeniu np. materiałów do zajęć umieszczanych na platformie Moodle itd. Przewiduje art. 27 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych z 1994 r. Zgodnie z tym przepisem:

1. Instytucje oświatowe oraz podmioty, o których mowa w art. 7 ust. 1 pkt 1, 2 i 4-8¹ ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, **mogą na potrzeby zilustrowania treści przekazywanych w celach dydaktycznych lub w celu prowadzenia działalności naukowej korzystać z rozpowszechnionych utworów w oryginale i w tłumaczeniu oraz zwielokrotnić w tym celu rozpowszechnione drobne utwory lub fragmenty większych utworów.**
2. W przypadku publicznego udostępniania utworów w taki sposób, aby każdy mógł mieć do nich dostęp w miejscu i czasie przez siebie wybranym² korzystanie, o którym mowa w ust. 1, jest dozwolone **wyłącznie dla ograniczonego kręgu osób uczących się, nauczających lub prowadzących badania naukowe, zidentyfikowanych przez podmioty wymienione w ust. 1.**

Należy pamiętać, że **korzystanie z cudzych utworów wymaga respektowania autorskich praw osobistych** (art. 16 pr. aut.), w szczególności prawa do autorstwa utworu, prawa do rzetelnego wykorzystania utworu oraz nienaruszania jego treści i formy.

Ponadto, zgodnie z art. 34 pr. aut., **korzystając z cudzego utworu należy w miarę możliwości oznaczyć jego autora oraz podać źródło³.**

¹ Chodzi o **uczelnie**, federacje podmiotów szkolnictwa wyższego, instytuty naukowe PAN, instytuty badawcze, międzynarodowe instytuty naukowe, Centrum Łukasiewicz, instytuty Sieci Łukasiewicz, Polska Akademia Umiejętności, inne podmioty prowadzące głównie działalność naukową w sposób samodzielny i ciągły.

² Chodzi o e-learning, a więc wykorzystanie Internetu w celu nauczania.

³ Także pełen adres strony www, z której skopiowano np. zdjęcie.

Może to wyglądać w ten sposób: <https://prawokultury.pl/kurs/materialy-uzupelniajace> (data dostępu: 19.03.2020).

Całość tych przepisów można rozumieć w ten sposób, że korzystanie z cudzych utworów (np. na potrzeby przygotowanego wykładu, prezentacji itp.) służy wyłącznie zilustrowaniu w ramach nauczania, ma miejsce w sposób uzasadniony celem nauczania oraz wiąże się z podaniem źródła, z którego dany utwór pochodzi oraz oznaczeniem twórcy (jeśli jest to możliwe).

Ta forma dozwolonego użytku dotyczy wszystkich kategorii utworów [z wyjątkiem programów komputerowych (zob. art. 77 pr. aut.)] oraz praw pokrewnych (art. 100 pr. aut.; przykładowo może chodzić o nagranie przedstawienia teatralnego czy nagranie koncertu i jego wykorzystanie w nauczaniu – np. poprzez umieszczenie linku na stronie www/prezentacji).

Można korzystać z utworów już **rozpowszechnionych, a więc dostępnych publicznie za zgodą twórcy** (zob. art. 6 pr. aut.) (mogą to być np. podręczniki, zdjęcia, utwory plastyczne, multimedialne itp., dostępne w formie np. drukowanej, audio-wideo lub on-line). **Ważne jest, aby materiały udostępniane Studentom, pochodziły z legalnego źródła.**

Można zatem podać link do artykułu znajdującego się na stronie czasopisma czy np. zeskanować fragment prywatnego egzemplarza książki lub np. wypożyczonej z biblioteki.

Zgodnie z treścią art. 27 pr. aut wykorzystanie danego utworu musi być tematycznie uzasadnione dydaktyką (a więc np. wyświetlane zdjęcie musi być związane z tematem wykładu). **Wykorzystany utwór ma zatem wzbogacać przekazywane przez Prowadzącego treści, a nie zastępować jego wkładu.** Innymi słowy nie jest dopuszczalne np. wyświetlenie filmu zamiast odbycia zajęć.

Dopuszczalne jest **korzystanie** z cudzych utworów zarówno w oryginale, jak i w tłumaczeniu.

Dozwolone jest zwielokrotnienie rozpowszechnionych **drobnych utworów lub fragmentów utworów [większych]**. *W drugim przypadku chodzi o wykorzystanie fragmentów (nawet na potrzeby kilku zajęć), ale w taki sposób, aby łącznie nie doszło do umożliwienia Uczestnikom zapoznania się z całym większym dziełem.*

Zakres wykorzystanego (np. zeskanowanego) fragmentu/-ów powinien być wyznaczony celem dydaktycznym, który ma być osiągnięty.

Przykład: nie jest możliwe „podzielenie” skanu podręcznika na części umieszczane w kolejnych modułach kursu on-line czy np. w kolejnych mailach, dzięki czemu Studenci *de facto* otrzymają całość.

„Zwielokrotnienie” na potrzeby e-learningu oznacza np. wykonanie skanu fragmentu artykułu/podręcznika itp., wykonanie skanu/kopii cyfrowej zdjęcia, obrazu, wiersza.

Taka kopia utworu drobnego lub fragmentu większego może być udostępniona np. na platformie Moodle, w tzw. chmurze, wysłana emailem, umieszczona w grupie dyskusyjnej itd.

Udostępnienie powinno jednak dotyczyć tylko członków danej grupy zajęciowej (zob. niżej). Materiały nie mogą być dostępne dla osób trzecich. Materiały powinny być dostępne tylko w czasie niezbędnym do realizacji cyklu dydaktycznego (a więc np. do końca semestru).

Korzystanie z utworów on-line (art. 27 ust. 2 pr. aut.): ograniczone do kręgu osób uczących się, nauczających, zidentyfikowanych przez uczelnię. Oznacza to, że np. kurs na Moodle musi być dostępny tylko dla zalogowanych Uczestników – członków np. grupy wykładowej, seminaryjnej, ćwiczeniowej itp.

*** Pewne materiały znajdują się w tzw. domenie publicznej, zatem mogą być wykorzystane nawet w całości, z podaniem źródła i autora. Zob. np. www.domenapubliczna.org W domenie tej znajdują się przede wszystkim dzieła, co do których czas ochrony praw autorskich już minął (w Polsce jest to co do zasady 70 lat liczonych od śmierci twórcy), albo nigdy nie chronionych, z uwagi na czas ich powstania (np. średniowieczne dzieła plastyczne).

Przykłady dopuszczalnego powołania się na art. 27 pr. aut. w ramach nauczania zdalnego:

- możliwość wykorzystania w ramach tworzonych przez Prowadzącego **materiałów e-learningowych** zdjęć, grafiki, plakatu, fragmentów dzieł literackich, naukowych, znaku towarowego, wzoru przemysłowego itp.,
- możliwość odtworzenia podczas zajęć **fragmentu** filmu, utworu muzycznego/słowno-muzycznego (np. w ramach prowadzenia zajęć w czasie rzeczywistym odtwarzany w tle jest jakiś utwór w celu zilustrowania przekazywanych treści),
- możliwość zaprezentowania określonego algorytmu na potrzeby zajęć z programowania,
- możliwość udostępnienia Studentom skanu **fragmentu** rozpowszechnionego dzieła (np. podręcznika, artykułu naukowego itp.) **lub drobnego utworu w całości** (np. zdjęcia, obrazu, fraszki),
- udostępnienie fotografii rzeźby, reprodukcji obrazu, fragmentu opisu przypadku medycznego,
- możliwość wykorzystania zdjęć/grafik/wykresów itp. w prezentacji czy innych materiałach elektronicznych,
- możliwość umieszczania w materiałach tzw. zrzutów z ekranu programu komputerowego,
- możliwe jest także umieszczenie linku do strony www, na której dostępne są materiały, z którymi mają się zapoznać Studenci (np. zadania). Często różne kursy czy inne materiały (np. artykuły w czasopismach naukowych) są dostępne on-line za darmo, więc można po prostu do nich „zalinkować”. Istotne jest, aby strona, do której Państwo

odsyłają, była legalna (a więc np. link do filmu na YouTube powinien znajdować się np. na oficjalnej stronie artysty).

- Przykład: <https://prawokultury.pl/kurs/dozwolony-uzytek-publiczny>

→ strona www.prawokultury.pl oferuje bezpłatne materiały dla uczelni (kurs prawa własności intelektualnej), polecam!

Jeśli chodzi o **status materiałów autorstwa Pracowników/Doktorantów prowadzących zajęcia zdalnie** (np. prezentacje, nagrania, wykresy, rysunki itp.):

- mogą być „utworami” w rozumieniu prawa autorskiego, a więc prawa do nich przysługują Autorowi np. nagrania,

- Studenci mogą je wykorzystywać wyłącznie w celu osobistym (własnej nauki, pisania pracy dyplomowej itp.) w ramach tzw. dozwolonego użytku osobistego (art. 23 pr. aut.), bez prawa dalszego rozpowszechniania. Mogą je natomiast udostępnić osobom, z którymi pozostają w związku osobistym, w szczególności w stosunku towarzyskim (a więc np. przyjaciołom, członkom rodziny).

Innymi słowy, skoro Studenci mogą robić notatki z zajęć, mogą sobie także skopiować (np. na pulpit komputera) plik umieszczony na Moodle/przesłany mailem/umieszczony w tzw. chmurze. Mogą również np. plik udostępniony przez wykładowcę przesłać mailem najbliższemu koledze.

Jeśli będą odnosić się do zajęć np. w pracy zaliczeniowej, powinni to zacytować, oznaczając Autora.

Jeśli chodzi o wizerunek Prowadzących zajęcia – nie powinien on być utrwalany bez zgody Zainteresowanego i dalej wykorzystywany (zob. art. 81 pr. aut. w zw. z art. 23 k.c.).